

Wat de boer niet kent...

Vijf landbouwmythen ontzenuwd

De vijf landbouwmythen

- › De Nederlandse landbouw is een motor van de economie
- › Nederland is medeverantwoordelijk voor de voedselvoorziening van de wereld
- › Boeren zijn overbelast en moeten al aan zoveel regels voldoen
- › Boeren onderhouden juist het landschap
- › De Nederlandse landbouw produceert milieu- en diervriendelijker dan elders

Wat de boer niet kent...

Vijf landbouwmythen ontzenuwd

Voedsel behoort tot de eerste levensbehoeften. In Nederland zal er altijd ruimte zijn om voedsel te produceren. Maar onze voedselproductie legt een zwaar beslag op de aarde en ons milieu. Onze wijze van landbouw en veeteelt draagt bij aan grote milieuproblemen die elkaar ook nog eens versterken. Zoals het klimaatprobleem, het uitsterven van plant- en diersoorten en het uitputten van de grond.

Hoewel Nederland een klein land is, is onze landbouwsector groot. Wereldwijd zijn wij de tweede exporteur van landbouwproducten. Tegelijk leven onze koeien, varkens en kippen leven vooral van geïmporteerd veevoer, met name soja uit Zuid-Amerika.

De sojateelt heeft echter grote negatieve gevolgen voor het klimaat, het milieu, de natuur en de bewoners van Zuid-Amerika. Bovendien brengt het grootschalige en industriële karakter van de landbouw grote schade toe aan onze eigen natuur en ons landschap.

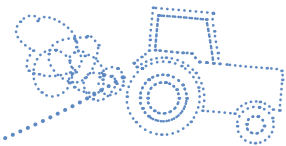
Het moet dus anders. Daarover zijn de overheid en de agrarische sector het wel eens. Maar de praktijk is weerbarstig. Als er al (milieu)maatregelen worden afgesproken, stukt vaak de uitvoering. Plannen voor nieuwe natuur of natuurherstel worden tegengehouden.

Dat komt vooral doordat de landbouwsector zich met veel succes profileert als een (economisch) kwetsbare groep. Zodra maatregelen worden voorgesteld die van invloed kunnen zijn op de dagelijkse boerenpraktijk trappen ze op de rem.

De landbouwsector profileert zich met veel succes als een (economisch) kwetsbare groep.

De overheid, vinden de boeren, moet hen vrijwaren van 'ingewikkelde milieumaatregelen', omdat die de economisch en maatschappelijk zo belangrijke agrarische sector kunnen schaden. Zo zou er geen alternatief zijn voor de almaar doorzettende schaalvergroting van het boerenbedrijf.

Deze en andere mythen worden door de landbouwsector zorgvuldig gekoesterd en gebruikt om de publieke opinie te bespelen. Maar mythen zijn niet voor niets mythen. Dat de realiteit anders is, laat Natuur en Milieu zien in deze brochure. Onderbouwd, met feiten en getallen.

LANDBOUW MAAKT NEDERLAND RIJK

De Nederlandse landbouw is een motor van de economie

Feiten

1. Nederland telt in totaal ongeveer 60.000 veehouders, tuinders, akkerbouwers en fruitteilers. Deze primaire sector draagt voor slechts 2 procent bij aan het Bruto Nationaal Product (BNP). De belangrijkste bijdrage van de landbouw aan de economie is indirect, via toeleverende en verwerkende industrie of kennisontwikkeling. De jaaronzet van deze Nederlandse 'agribusiness' bedraagt circa 40 miljard euro. De agribusiness draagt 10 procent bij aan het BNP en 10 procent aan de werkgelegenheid. De primaire landbouw zelf levert circa 20 procent op van de totale verdiensten binnen de hele agribusiness.

De bijdrage van de primaire landbouwsector in de totale agrarische sector is beperkt.

2. De primaire landbouw veroorzaakt milieuproblemen. Het aandeel van de landbouw in enkele belangrijke milieuproblemen is:

- verzuring: circa 40 procent
- vermesting: circa 60 procent
- uitstoot van fijn stof: circa 20 procent
- vervuiling door giftige bestrijdingsmiddelen: circa 95 procent
- stankoverlast: circa 10 procent
- klimaatverandering: circa 14 procent (*)

(*) Hierin zijn niet meegerekend de emissies door de productie en het vervoer van veevoer van buiten Nederland en de productie van kunstmest.

De landbouwsector is medeverantwoordelijk voor veel ernstige milieuproblemen.

3. De milieuproblemen die worden veroorzaakt door de landbouw leiden tot maatschappelijke kosten van ten minste 2,1 miljard euro (in 2002), berekende het Centrum voor Energiebesparing. Deze kosten worden grotendeels niet door de sector zelf betaald, maar afgewenteld op de samenleving.

De landbouwsector wentelt de hoge maatschappelijke kosten van milieuvervuiling vooral af op de samenleving.

4. Boeren ontvangen jaarlijks voor bijna een miljard euro aan inkomenssteun, zonder dat daarvoor een tegenprestatie wordt gevraagd. Melkveehouders en akkerbouwers krijgen geld via de EU, tuinders via voordelige gasprijzen. Dit geld komt vaak terecht in gebieden waar vermessing en verdroging het ernstigst zijn. De overheid subsidieert daarmee de vervuiling van het milieu.

Boeren ontvangen veel overheidsgeld zonder noemenswaardige tegenprestatie. Dit geld komt bovendien terecht in gebieden waar de milieuproblemen groot zijn.

5. Gemiddeld draagt de landbouw voor slechts 7 procent bij aan de totale productie van de lokale economie. Het regionale belang van landbouw als economische drager van het landelijk gebied neemt bovendien snel af. Tussen 1993 en 2003 zijn drie op de tien boerenbedrijven gestopt. De economische productie van de landbouw, uitgedrukt als toegevoegde waarde, nam in de periode 1995-2002 af met circa 16 procent, terwijl de toegevoegde waarde van commerciële en niet-commerciële dienstensectoren op het platteland toenam met respectievelijk 10 procent en 18 procent. Het aandeel van de landbouw in lokale economie is zo klein dat voor plattelandsontwikkeling beter in de publieke sector of detailhandel kan worden geïnvesteerd.

Het belang van de landbouw voor de lokale economie is zeer beperkt en neemt bovendien steeds verder af.

Conclusies

Het mag duidelijk zijn: de primaire landbouw kan alleen overleven dankzij grootschalige, ongerichte staatssteun. Van een krachtige en zelfstandige economische sector is geen sprake. Hoewel de inkomenssteun aan boeren minder wordt, lijkt de landbouw een 'vergeten relict' uit een verleden waarin staatssteun (aan bijvoorbeeld mijnen, scheepswerven en textielbedrijven) vanzelfsprekend was.

Moet de boer dan geen inkomenssteun krijgen als compensatie voor de lage voedselprijzen? Die redenering past in ieder geval niet in de filosofie van de liberalisering van de wereldhandel. De oplossing moet meer worden gezocht in het leveren van producten met maatschappelijke meerwaarde waarvoor extra mag worden betaald. De oplossing voor te lage voedselprijzen moet niet worden gezocht in onvoorwaardelijke inkomenssteun aan boeren.

Bovendien komt de hoge onbetaalde (milieu)rekening van de primaire sector bijna volledig ten laste van de Nederlandse samenleving en de landen waar veevoer wordt geproduceerd.

2^e mythe

NEDERLANDSE LANDBOUW VOEDT DE WERELD

Nederland is medeverantwoordelijk voor de wereldvoedselvoorziening

Feiten

1. De Nederlandse landbouwproductie is alleen mogelijk dankzij het gebruik van grote stukken landbouwgrond elders in de wereld. Onze landbouw legt daar een ruimtebeslag van ongeveer vier keer ons eigen oppervlakte aan landbouwgrond. De helft van deze circa 15 miljoen hectare landbouwgrond is bestemd voor de verbouw van veevoer, zoals soja. Voor de productie daarvan wordt in Zuid-Amerika regenwoud gekapt.

Onze landbouw gebruikt veel ruimte op andere plaatsen in de wereld. De grootschalige productie van Nederlands veevoer gaat ten koste van tropisch regenwoud.

2. De Nederlandse landbouwsector exporteert circa 75 procent van zijn productie. Deze export gaat vooral naar landen in de Europese Unie. Het gaat om groente en fruit en luxe producten, zoals bollen, bloemen, sierbomen, bewerkte voeding- en genotmiddelen. Daarnaast worden vlees, eieren en zuivelproducten geëxporteerd.

De landbouwsector exporteert vooral veel voedsel naar andere (rijke) landen in de EU.

3. Sommige producten gaan wel de wereld over. Zo exporteren we kip naar Afrika (let wel: de spotgoedkope poten, de duurdere filets eten we zelf). We zijn zo goedkoop, dat lokale boeren onmogelijk kunnen concurreren. Door de liberalisering van de wereldhandel zijn ontwikkelingslanden echter gedwongen hun markten open te gooien.

Met onze spotgoedkope landbouwproducten concurreren we boeren in arme ontwikkelingslanden weg.

4. Het totale ruimtegebruik van binnenlandse consumptie beslaat ongeveer driemaal het Nederlandse grondgebied. Bijna de helft van de Nederlandse voetafdruk in het buitenland is voor de productie van papier en dierlijke eiwitten zoals vlees en zuivel. De grootschalige sojateelt in Brazilië bijvoorbeeld gaat ten koste van tropisch oerwoud en verdringt de plaatselijke voedselproductie.

De consumptie van dierlijk eiwit zoals vlees en zuivel schaadt de biodiversiteit en beperkt de voedselvoorziening in andere landen.

Conclusies

Nederland is een grote exporteur van landbouwproducten. Maar onze export draagt niet of nauwelijks bij aan het oplossen van het hongerprobleem.

Nederland heeft elders in de wereld vier keer het eigen landbouwareaal nodig voor de productie van veevoer. De Nederlandse landbouw is daarmee medeverantwoordelijk voor rooibouw en degradatie van landbouwgronden elders in de wereld.

Met de export van onze (spotgoedkope) producten naar ontwikkelingslanden verstoren we binnenlandse markten, beconcurreren we plaatselijke boeren en ondermijnen we de regionale landbouw.

3^e mythe

NEDERLANDSE LANDBOUW KOMT OM IN DE REGELS

De boer is overbelast en moet al aan zoveel regels voldoen

Feiten

1. Alle economische sectoren in Nederland hebben de laatste decennia te maken gekregen met verscherpte regelgeving op het gebied van milieu en veiligheid. De landbouw wordt daarin zeker niet harder getroffen dan de industrie of het verkeer. Het principe ‘de vervuiler betaalt’ wordt niet toegepast op landbouwbedrijven. Zo worden de landschappelijke effecten van bedrijfsvoering en de milieu-effecten op nabijgelegen natuurgebieden niet in rekening gebracht. Boeren hebben nog steeds veel mogelijkheden om stallen en schuren in het landelijk gebied uit te breiden.

Veel sectoren hebben te maken met strengere milieueisen, de landbouw vormt geen uitzondering.

2. Sinds 2001 zijn de milieumambities in de land- en tuinbouw over het algemeen niet toegenomen. Dit geldt zeker voor mest, ammoniak en bestrijdingsmiddelen. De politiek lijkt sinds 2003 de landbouwsector krediet te hebben gegeven voor de resultaten uit de jaren negentig. Het accent ligt sterker op ‘ruimte voor ondernemerschap’. Er is wel een aanscherping aangekondigd van de milieueisen voor mestgebruik en ammoniakemissies. De reductie van bestrijdingsmiddelen stagneert en het gebruik neemt zelfs weer toe.

De politiek heeft tot nu toe de landbouw de hand boven het hoofd gehouden.

3. Boeren in Nederland hebben alle ruimte om hun bedrijfsvoering te verduurzamen. Als boeren op een meer duurzame wijze willen werken worden ze daarbij geholpen door stimuleringsregelingen van de overheid en een uitgebreide kennisstructuur van onderzoeksinstellingen en innovatieprogramma's.

Boeren hebben alle mogelijkheden om wel duurzaam te produceren.

Conclusies

De landbouw is en wordt op het gebied van milieueisen eerder ontzien dan dat er extra eisen aan boeren zijn gesteld. Er zijn echter geen redenen om de landbouw anders te behandelen dan andere economische sectoren.

De landbouwsector is geen unieke economische sector en moet ook aan overheidsregels voldoen. De Nota Duurzaam voedsel van het ministerie van LNV (juni 2009) benadrukt het belang van een verantwoorde voedselproductie voor de gezondheid, het milieu en het welzijn van dieren. Bij voedselproductie is het dan ook zeker gerechtvaardigd een verantwoorde manier van produceren te vragen.

4 e mythe

LANDBOUW IS GOED VOOR HET LANDSCHAP

Boeren onderhouden het landschap

Feiten

1. Sinds de Tweede Wereldoorlog heeft een enorme schaalvergroting en concentratie plaatsgevonden in de landbouw. Met grote gevolgen voor het landschap. Deze schaalvergroting en specialisatie duren nog steeds voort en leiden tot steeds grotere kassen en stallen en sinds kort de bouw van ontsierende installaties voor biogasproductie.

Veel landschapselementen zijn al verdwenen. De door de overheid gestimuleerde en gesubsidieerde ruilverkavelingen hebben dit proces een enorme impuls gegeven. Met de verarming van landschap gaat ook de biodiversiteit achteruit en dreigt ons landschap als cultureel erfgoed verloren te gaan. Dat geldt ook voor de Nationale Landschappen.

Grootschalige en industriële landbouwproductie heeft ons landschap en de biodiversiteit ernstig aangetast. Dit proces zet zich nog steeds voort. Ons cultureel erfgoed staat op de tocht.

2. Landschapselementen, zoals houtwallen en knotwilgen, raken in verval door achterstallig onderhoud en verdwijnen. Onderhoud is niet meer vanzelfsprekend in de bedrijfsvoering. Als landschapselementen niet worden onderhouden, verdwijnen ze na verloop van tijd. Er zijn relatief weinig vergoedingen voor landschapsonderhoud door boeren. Behalve in Noord-Brabant en Overijssel zijn er ook geen lange termijn vergoedingen voor het beheer van landschapselementen.

In de huidige bedrijfsvoering is weinig ruimte voor het noodzakelijke onderhoud van landschapselementen. Ook zijn er te weinig subsidieregelingen voor boeren op dit gebied.

3. Het toekomstperspectief van de landbouw als drager van de Nationale Landschappen is in veel landschapstypen afhankelijk van een combinatie van ruimtelijk beleid en marktconforme beheervergoedingen. Tot nu toe worden in het beleid vooral kansen genoemd; middelen en financiering om landschap te beschermen ontbreken.

› Goede bedoelingen volstaan niet om het landschap te beschermen als de middelen daarvoor ontbreken.

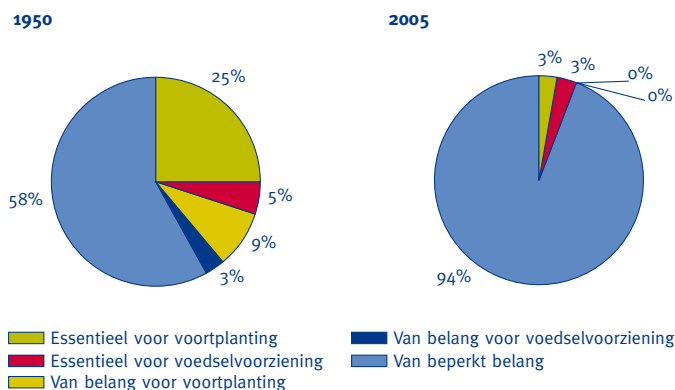
4. Het aantal akker- en weidevogels neemt nog steeds af, zowel in stukken met (agrarisch) natuurbeheer als in het overige agrarisch gebied. Akkervogels hebben geen kansen op akkers waar elk seizoen weer hetzelfde gewas groeit. Voor weidevogels is onvoldoende grasland beschikbaar met een rustperiode en er ontbreekt goed land om kuikens te laten opgroeien.

Weide- en akkervogels zijn nog steeds de dupe van schaalvergroting en mechanisering, ook in gebieden met agrarisch natuurbeheer.

5. In het dichtbevolkte Nederland is in een eeuw tijd meer dan 85 procent van de oorspronkelijke biodiversiteit verdwenen. De natuurwaarde van landbouwgebieden is vooral na 1950 achteruit gegaan: van 51 procent in 1950 naar 17 procent in 2000, De bereidheid voor deelname aan agrarisch natuurbeheer neemt af. Minder dan 10 procent van de landbouwgronden zijn geschikt voor te beschermen soorten (de 'doelsoorten').

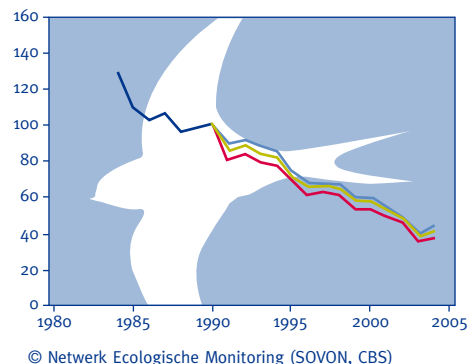
De natuurwaarde van landbouwgebieden die tot 1950 nog ongeveer gelijk was aan natuurgebieden, is sindsdien hollend achteruit gegaan.

Belang agrarisch gebied voor doelsoorten

Figuur 4.1.6 De geschiktheid van het agrarisch gebied voor behoud van doelsoorten is sinds 1950 flink afgenomen. De huidige agrarische gronden (akkers en graslanden) zijn voor minder dan 10% van de doelsoorten van belang als leefgebied.

Veldleeuwerik broedvogels

Conclusies

Landbouw en een mooi landschap hoeven elkaar niet te bijten. Mits boeren anders gaan werken dan nu. Zo moet noodzakelijke bedrijfsvergroting op een acceptabele manier worden ingepast in het landschap en moeten kwetsbare landschappen planologisch worden beschermd. Door de bedrijfsvoering te veranderen ontstaan mogelijkheden voor het beheer en het onderhoud van waardevolle landschapselementen. Voor het behoud van de Nationale Landschappen moet voldoende geld beschikbaar zijn. De medewerking van boeren is onontbeerlijk voor de bescherming van akker- en weidevogels. Dat vraagt om geschikte maatregelen en ruimtelijk samenhangend beleid.

5e mythe

NEDERLANDSE LANDBOUW IS GROEN BEZIG

De Nederlandse landbouw produceert veel milieu- en diervriendelijker dan de landbouw elders

Feiten

1. Nederland is de grootste importeur van Braziliaanse soja ter wereld. Soja wordt vooral verwerkt tot veevoer. Door soja te kopen draagt de Nederlandse landbouw sterk bij aan de ontbossing in het kwetsbare regenwoud. Circa 80% van alle landbouwgronden in de wereld wordt gebruikt voor vleesproductie.

De Nederlandse intensieve veehouderij draagt bij aan de teloorgang van het regenwoud.

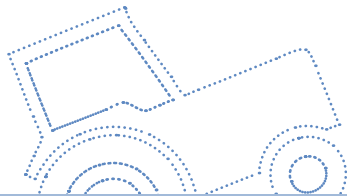
2. De landbouw produceert meer voedsel dan we nodig hebben, omdat we zoveel voedsel verspillen. Alleen al in Nederland gaat bij de productie, het transport en de distributie van voedsel 30 tot 50 procent verloren, ter waarde van circa 2 miljard euro per jaar. Daarnaast gooien consumenten jaarlijks ongeveer 1,6 miljard euro aan voedsel weg.

Er wordt meer voedsel geproduceerd dan nodig is, omdat de productie gepaard gaat met veel verspilling.

3. In Nederland leven dieren op een klein oppervlak. Met zijn overschotten aan fosfaat in de bodem verstoort de landbouw het natuurlijk evenwicht en de kwaliteit van het water. De uitstoot van ammoniak en fijnstof in Nederland is de hoogste van Europa en draagt in belangrijke mate bij aan de overschrijding van de normen voor gezondheid. Vleesproductie is een van de grote veroorzakers van broeikasgassen.

De productie van vlees gaat gepaard met veel vervuiling en is een van de oorzaken van klimaatverandering.

Conclusies

Minder vlees en zuivelproducten eten is verreweg de beste manier om het klimaat te redden. Maar er zijn ook nog andere mogelijkheden. De Nederlandse landbouw produceert relatief efficiënt, maar veel van die efficiency gaat verloren door verspilling. Er is veel winst te behalen wanneer we efficiënter en zuiniger omgaan met het beschikbare voedsel.

De productie van voedsel is verre van duurzaam. Vooral de veeteelt vervuilt de bodem, het water en de lucht. We moeten verdere vervuiling door de landbouw tegengaan en de milieuerfenis uit het verleden opruimen.

De handelsketen kan veel duurzamer. Zo moet de landbouw geen milieuproblemen afwentelen en alleen duurzame grondstoffen (zoals verantwoorde soja) importeren. En we moeten onze kennis en ervaring inzetten om het buitenland te helpen duurzamer en efficiënter te produceren.

Literatuur

Delen van Nederland die kwetsbaar zijn voor vermesting, H. Naeff, B. Elbersen, A. van Doorn, Alterra 2008

Landbouw en de lokale Nederlandse economie, Eveline van Leeuwen, onderzoeker aan de VU Amsterdam, Economisch Statistische Berichten 94(4570S), 16 okt 2009

Landschap verdwijnt, Nederland verliest zijn gezicht, Landschapswacht rapportage aug. 2009

Milieubalans 2008, Planbureau voor de Leefomgeving, sept 2008

Naar Nationale Landschappen: 'kernkwaliteiten onder druk door schaalvergroting landbouw', Landbouw Economisch Instituut,

Milieu- en natuurcompendium 2008, <http://www.milieuennatuurcompendium.nl/indicatoren>, dec 2008

Natuurbalans 2007, Milieu- en Natuurplanbureau, sept 2007

Natuurbalans 2009, Planbureau voor de Leefomgeving, sept 2009

Nota Duurzaam Voedsel, Ministerie van LNV, juni 2009.

Ruimtelijke neerslag van GLB-betalingen in Nederland, Tia Hermans, Han Naeff, Ida Terluin, Alterra 2006

Waarden van de landbouw, Sociaal Economische Raad, Advies aan de Minister van LNV, mei 2008

Colofon

Uitgave: Stichting Natuur en Milieu, Utrecht, Ontwerp: Wrik ontwerp (BNO), Utrecht, Druk: Digital4

Fotografie: Voorpagina: Ad Koliijn, pag 2: WWC/DFM, pag 4: Gert van Santen, pag 5, 7, 9: William Hoogteyling/
Hollandse Hoogte, pag 8 stockxchg , pag 10: Hans Kwaspen, pag 12: Leo de Kort, pag 13: stockxchg,
Natuur en Milieu en Hollandse Hoogte, Utrecht, November 2009.

Natuur en Milieu vindt dat het tijd wordt voor radicale veranderingen in de landbouw. In de komende tijd worden weliswaar de normen voor emissies van mest en ammoniak aangescherpt, maar tegelijk worden de milieudoelen nog lang niet gehaald en bestaat echt duurzame landbouw alleen op papier. Systeemveranderingen zijn nodig. In de brochure De toekomst van de Nederlandse landbouw staat de visie van Natuur en Milieu en leest u meer hierover.

Natuur en Milieu wil graag het gesprek met het ministerie van LNV en de landbouwsector aangaan. Maar dan wel op basis van de feiten.